

Наталія ШАТІЛОВА,

orcid.org/0000-0003-1233-1934

кандидат філологічних наук, доцент,

асистент кафедри сучасної української мови

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

(Чернівці, Україна) *n.shatilova@chnu.edu.ua*

ФОРМУВАННЯ ПРАВОПИСНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ

У статті висвітлено особливості поетапного формування орфографічної грамотності учнів у 5–9 класах та окреслено місце орфографії в шкільному курсі української мови. Орфографічну компетентність школярів витлумачено як набуту індивідуальну здатність орфографічно грамотно оформляти писемне мовлення відповідно до чинних правописних норм і принципів орфографії. Констатовано, що українська мова як провідний навчальний предмет у системі сучасної українськомовної освіти входить до мовно-літературної освітньої галузі, яка націлює школярів зокрема на створення письмових висловлень та редагування рукописних і друкованих текстів відповідно до усталених правописних норм. У шкільному курсі української мови орфографію не вивчають як окремий розділ, постулюючи тісний зв'язок із різними мовними розділами як специфічний принцип її вивчення. Установлено, що орфографічну компетентність учнів ЗЗСО виформовують поетапно. Підґрунтя грамотного письма школярів закладає початкова школа, а його основи – навчання в 5–7 класах, де орфографію вивчають з опертям на теоретичні знання передусім з фонетики, морфеміки, словотвору й морфології як основи для усвідомленого засвоєння орфографічних норм. Формуванню орфографічної компетентності сприяють традиційні (визначення в слові орфограм, обґрунтування правильного написання слова; розпізнавання в текстах слів з указаними орфограмами; добирання прикладів з тією самою орфограмою; складання й оформлення власного висловлення згідно з усталеними орфографічними нормами; редагування речень і текстів, у яких допущено орфографічні помилки; робота з орфографічним словником тощо) та інтерактивні (складання «хмари слів», лінгвістичні ігри, підготовка відеопам'ятки для соцмереж, виконання проєкту тощо) види навчальної діяльності учнів на уроках української мови. Удосконалення, корекція і закріплення орфографічних умінь і навичок учнів 8–9 класів продовжується на уроках повторення і узагальнення вивченого. Констатовано, що ефективність формування навичок грамотного письма уможливорює наполеглива й цілеспрямована робота учителя й учнів, оптимальне поєднання різних форм, методів, прийомів і засобів навчання.

Ключові слова: правописна компетентність, орфографія, орфографічна грамотність, орфографічна норма, орфограма, програма з української мови.

Nataliia SHATILOVA,

orcid.org/0000-0003-1233-1934

PhD in Philological Sciences, Associate Professor;

Assistant at the Department of Modern Ukrainian Language

Yury Fedkovych Chernivtsi National University

(Chernivtsi, Ukraine) *n.shatilova@chnu.edu.ua*

FORMATION OF SPELLING COMPETENCE OF STUDENTS AT UKRAINIAN LANGUAGE LESSONS IN SECONDARY SCHOOL

The article deals with the features of the step-by-step formation of orthographic literacy of students in grades 5–9 and outlines the place of orthography in the school course of the Ukrainian language. The orthographic competence of schoolchildren is interpreted as the acquired individual ability to correctly form written speech in accordance with the current spelling norms and principles of orthography. It has been established that the Ukrainian language as a leading subject in the system of modern Ukrainian-language education is part of the linguistic and literary educational field, which aims at schoolchildren, in particular, to create written expressions and edit handwritten and printed texts in accordance with established spelling norms. Orthography is not studied as a separate section in the school course of the Ukrainian language, but a close connection with various language sections is indicated as a specific principle of its study. Formation of spelling competence of students in institutions of general secondary education is carried out in stages. The spelling competence of students of general secondary education institutions is formed in stages. Elementary school lays the foundation for schoolchildren's literate writing. The defining stage is education in grades 5–7, where students' orthographic literacy is formed based on linguistic theory, primarily phonetics, morphemics, word formation,

and morphology as a basis for conscious assimilation of orthographic norms. The formation of orthographic competence is facilitated by traditional (identification of orthograms in a word, substantiation of the correct spelling of a word; recognition of words with specified orthograms in texts; selection of examples with the same orthogram; drafting and design of one's own expression in accordance with established orthographic norms; editing of sentences and texts in which spelling errors; working with a spelling dictionary, etc.) and interactive (building «word clouds», linguistic games, preparing a video for social networks, project implementation, etc.) types of educational activities of students in Ukrainian language classes. 8th-9th grade students continue to improve, correct, and consolidate their spelling skills in the lessons of repetition and generalization of the learned material. It was established that the effectiveness of the formation of competent writing skills is made possible by the persistent and purposeful work of the teacher and students, the optimal combination of various forms, methods, techniques and means of learning.

Key words: *spelling competence, orthography, orthographic literacy, orthographic norm, orthograms, Ukrainian language program.*

Постановка проблеми. Особистісно орієнтований і компетентнісний підходи до навчання спрямовують сучасний освітній дискурс на формування і розвиток у школярів ключових компетентностей – інтегрованого результату навчання, що передбачає здатність уміло й успішно застосувати комплекс накопичених знань, умінь, навичок, досвіду, ставлень на практиці. Державний стандарт, що визначає вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів на рівні базової середньої освіти, окреслює 9 ключових компетентностей, перша з-поміж яких – вільне володіння державною мовою, що передбачає «вміння здійснювати комунікацію в усній та письмовій формі на основі знання функцій мови, ресурсів (лексики, граматики) і норм сучасної української літературної мови» (Державний стандарт базової середньої освіти, 2020). Динаміка мовної освіти сьогодення, стрімке розширення комунікативного простору впотужнює значення правописної компетентності учнів, що передбачає опанування чинних графічних, орфографічних й пунктуаційних норм сучасної української мови. Вироблення стійких навичок грамотного письма є невід'ємним компонентом підготовки здобувачів базової середньої освіти.

Аналіз досліджень. Проблема формування орфографічної компетентності здобувачів освіти має давні традиції дослідження, однак з огляду на її соціальну і фахову значущість і досі не втрачає актуальності (М. Баранов, М. Бардаш, О. Біляєв, Н. Бондаренко, М. Вашуленко, О. Горошкіна, О. Караман, М. Пентиліук, Г. Передрій, Л. Симоненкова, І. Хом'як, Н. Шкурятяна, І. Ющук, С. Яворська та ін.), адже навички грамотного письма – присутній маркер загального культурного рівня кожної людини. В українській лінгводидактиці орфографічну грамотність витлумачують як «складник загальної мовної культури, який формується внаслідок вивчення теорії, свідомого засвоєння правописних правил і виконання системи тренувальних вправ, що забезпечують вироблення необхідних умінь і навичок» (Словник-довідник з

української лінгводидактики, 2015: 176). Учені-методисти розрізняють абсолютну орфографічну грамотність і відносну – засвоєння і практичне застосування обмеженого обсягу орфографічних правил порівняно з їх загальною кількістю. За авторитетним твердженням І. Хом'яка, «завдання школи полягає в тому, щоб довести учнів до рівня відносної грамотності, а завдання методики – визначити найраціональніші способи досягнення цієї мети» (Хом'як, 2012: 41).

Мета статті – висвітлити особливості поетапного формування орфографічної компетентності учнів базової середньої школи та визначити місце орфографії в шкільному курсі української мови, залучивши до аналізу навчальні програми. Орфографічну компетентність школярів витлумачуємо як набуту індивідуальну здатність орфографічно грамотно оформляти писемне мовлення відповідно до чинних правописних норм і принципів української орфографії.

Виклад основного матеріалу. Українська мова є провідним навчальним предметом у системі сучасної українськомовної освіти, мета якої, як відомо, – сформувати компетентного й висококультурного мовця, національно свідому, духовно багату мовну особистість, носія народної культури і традицій. Задекларований у Державному стандарті базової середньої освіти компетентнісний потенціал мовно-літературної галузі націлює учнів цінувати українську мову як чинник національної та громадянської ідентичності, ефективний засіб самовираження, прагнути застосовувати її в усіх царинах життя, навчившись висловлювати думки, почуття, погляди й ефективно комунікувати як в усній, так і в письмовій формах. Визначальним маркером вправного писемного мовлення є дотримання загальноприйнятих орфографічних норм – єдиних і обов'язкових для кожного громадянина України.

Навчальний предмет «Українська мова» входить до мовно-літературної освітньої галузі, забезпечуючи реалізацію вимог до її обов'язкових результатів навчання. Одна з них – письмова вза-

сгоді з іншими особами, дотримання норм літературної мови (Державний стандарт базової середньої освіти, 2020). Ця вимога передбачає такі результати освітньої діяльності учня, безпосередньо пов'язані з його орфографічною компетентністю: 1) *створювати письмові висловлення*, зокрема записувати (від руки чи зі спеціальними пристроями) власні міркування або інформацію з різних джерел; складати та оформляти власне висловлення згідно з усталеними словотвірними, лексичними, орфографічними, граматичними, пунктуаційними і стилістичними нормами; 2) *редагувати письмові тексти*, зокрема виявляти і виправляти допущені в тексті помилки з урахуванням засвоєних мовних норм; пояснювати окремі виправлення з огляду на вивчені правила. Пильна увага до набуття правописних навичок увиразнює комунікативну функцію української мови, зацентровує важливість культури писемного мовлення, дотримання чинних орфографічних норм для успішного спілкування, у т. ч. й в цифровому середовищі.

Ознайомлення з мовною системою й формування на цій основі базових лексичних, граматичних, стилістичних, орфоепічних, правописних умінь і навичок – одне з головних завдань навчання української мови в закладах загальної середньої освіти (Українська мова. 5–9 класи, 2017: 1). Курс української мови в ЗЗСО передбачає здобуття знань з фонетики, графіки, орфоепії, орфографії, лексикології, фразеології, будови слова, словотвору, морфології, синтаксису, пунктуації. Варто зауважити, що навчальні програми не виділяють орфографію в окремий розділ. Спеціальним принципом її вивчення є зв'язок з іншими мовними рівнями, зокрема «опора на звуко-буквений склад слова, опора на морфемний склад слова, зв'язок занять з орфографії з розвитком мовлення, опора на граматику» (Рускуліс, 2022: 158). Системне опрацювання орфографічних правил й формування відповідних навичок відбувається паралельно з іншими розділами шкільного курсу української мови, що поступово розширює і поглиблює мовні знання учнів, увиразнює внутрішньопредметні зв'язки, сприяє цілісності результатів вивчення і засвоєння орфографічних норм.

Належна орфографічна грамотності школярів формується через ознайомлення їх із системою загальноприйнятих способів передачі усного мовлення на письмі. Автори підручників з методики навчання української мови в ЗЗСО визначають такі завдання навчання орфографії: «по-перше, дати учням зрозуміти і відчутти велику суспільну

значимість орфографії і необхідність опанування її; по-друге, домогтися цілковитого оволодіння необхідними знаннями, вміннями й навичками з орфографії» (Олійник, 1979: 193); «ознайомити студентів з основними орфографічними завданнями; сформувати на основі цих понять орфографічні вміння; навчити писати слова з орфограмами, що не перевіряються; сформувати в учнів потребу й уміння користуватися орфографічним словником» (Пентилук, 2004: 217).

Орфографічну компетентність учні ЗЗСО виформовують поетапно. Підґрунтя орфографічної грамотності закладає початкова школа, формуючи і розвиваючи навички грамотного письма, залучаючи учнів до створення власних писемних висловлень, зокрема за допомогою цифрових пристроїв і в онлайн-режимі, навчаючи перевіряти написане, виявляти і виправляти самостійно чи з допомогою вчителя недоліки письма (графічні, орфографічні, пунктуаційні). Типова освітня програма передбачає, що здобувач першого рівня повної загальної середньої освіти: «записує текст (від руки чи за допомогою клавіатури); оформлює власне висловлення зрозуміло, дотримуючись норм літературної мови, за потреби звертається до орфографічного словника як довідкового джерела щодо норм правопису; перевіряє грамотність написаного; удосконалює власний письмовий текст, знаходить помилки, редагує рукописний та електронний текст; перевіряє вивчені орфограми доречним способом (за орфографічним словником; зміною форми слова або добором споріднених слів, за правилом) у процесі письма та пояснює свій вибір» (Типова освітня програма початкової школи, 2022). Такі результати навчально-пізнавальної діяльності учнів виформовує реалізація передусім двох змістових ліній початкового курсу мовно-літературної освіти: «Взаємодіємо письмово» і «Досліджуємо мовлення».

Провідний етап формування орфографічної компетентності – 5–7 класи: учні засвоюють теоретичні правила, системно опрацюють основні орфограми паралельно з вивченням інших розділів мовознавства в межах мовної змістової лінії. Зауважимо, що рекомендовані МОН України модельні навчальні програми з української мови для 5–6 класів по-різному визначають послідовність вивчення розділів науки про мову, пор.: 1) **5 клас** – «Лексикологія», «Фразеологія», «Фонетика. Графіка. Орфоепія. Орфографія», «Відомості з синтаксису й пунктуації»; **6 клас** – «Будова слова. Орфографія», «Словотвір. Орфографія», «Морфологія. Орфографія» (Голуб, Горошкіна, 2021); 2) **5 клас** – «Лексикологія»,

«Будова слова. Орфографія», «Фонетика. Графіка. Орфоепія. Орфографія», «Відомості з синтаксису й пунктуації»; **6 клас** – «Лексикологія. Фразеологія», «Словотвір. Орфографія», «Морфологія. Орфографія» (Заболотний, Заболотний, Лавринчук, Плівачук, Попова, 2021). Орфографічні знання, як бачимо, школярі здобувають вивчаючи паралельно відомості з фонетики, морфеміки, словотвору та морфології. Така розосередженість орфографії в шкільному курсі української мови, на думку лінгводидактів, загалом «забезпечує наукові основи розуміння учнями сутності орфограм, а також поступовість і тривалість роботи над формуванням орфографічної грамотності» (Пентилюк, 2011: 176).

Після вступної теми про значення мови в житті кожної людини, суспільства й держави загалом, п'ятикласники опрацьовують тему «**Лексикологія**». Попри те, що в самій назві розділу немає терміна «орфографія», як у наступних, усе ж, за нашими спостереженнями, учні працюють над формуванням орфографічної компетентності в ході вивчення поділу слів на власне українські і запозичені, звертаючи особливу увагу на написання слів іншомовного походження. Одним з очікуваних результатів вивчення цієї теми навчальна програма декларує вміння учня «виявляти і виправляти помилки, допущені в тексті з урахуванням засвоєних мовних норм» (Голуб, Горошкіна, 2021). Відповідні параграфи містить і підручник з української мови для 5 класу, зокрема: «Написання апострофа у словах іншомовного походження», «Написання м'якого знака у словах іншомовного походження», «Подвоєння і подовження приголосних у словах іншомовного походження», «Букви І та Й у словах іншомовного походження» (Голуб, Горошкіна, 2022) тощо.

Закономірно, що значний пласт правил правопису слів української мови п'ятикласники опановують під час розгляду теми «**Фонетика. Графіка. Орфоепія. Орфографія**» не лише поглиблюючи знання про українську абетку, співвідношення букв і звуків, їх класифікацію, особливості вимови голосних і приголосних, але й водночас удосконалюючи орфографічну компетентність з опертям на фонетичні закони, простежуючи специфіку звукового мовлення та його буквеного запису. До опрацювання запропоновано теми про правопис ненаголошених [e] та [и], правила вживання м'якого знака і апострофа, правила перенесення слів з рядка в рядок, правила милозвучності (чергування у – в, і – й, з – із – зі), спрощення в групах приголосних. Опанування навчального матеріалу передбачає, що учень набуде умінь зна-

ходити і виправляти огріхи і помилки в змісті, будові й мовному оформленні власного і чужого письмового тексту, застосовувати знання правил орфографії для вдосконалення власного мовлення, виявляти орфографічні помилки, пояснювати виправлення, покликаючись на вивчені правила та вправно користуючись орфографічним словником.

Навички грамотного письма учні покращують під час вивчення морфеміки та словотвору, повторюючи й поглиблюючи відомості про значущі частини слова – основу (корінь, суфікс, префікс) і закінчення – та особливості їх правопису. Опанування навчального матеріалу з теми «**Будова слова. Орфографія**» передбачає розгляд таких тем: написання префіксів *з-, зі-, с-, роз-, без-, пре-, при-, прі-*; правила написання букв *е, и, і* в суфіксах *-ечок-, -ечк-, -ичок-, -ичк-, -інн-(я), -ення-(я), -инн-(я), -ив-(о), -ев-(о)*; букви *е, о, и* в прикметникових суфіксах *-ев- (-ев-), -ов-, -ин-, -ін-, -ичн-*. Одним із очікуваних результатів такої навчально-пізнавальної діяльності учнів є уміння «знаходити і виправляти типові помилки у змісті тексту, будові слова, написанні значущих частин слова; користуватися орфографічним словником» (Голуб, Горошкіна, 2021).

Відтак орфографічну компетентність шести-класників поглиблює тема «**Словотвір. Орфографія**», що спрямовує школярів опанувати такі орфограми: правопис складноскорочених слів, сполучні *о, е* в складних словах, правопис складних слів разом, з дефісом, окремо, написання слів з *нів*, зміни приголосних під час творення слів, зокрема іменників із суфіксом *-ин-(а)* від прикметників на *-ський, -цький*, іменників із суфіксами *-ств-(о), -зтв-(о), -цтв-(о)*, прикметників із суфіксами *-ськ-, -цьк-, -зьк-*. Засвоєння навчального матеріалу сприяє таким результатам навчально-пізнавальної діяльності учнів: складати та оформляти власне висловлення згідно зі словотвірними нормами; виявляти і виправляти помилки, допущені в тексті, спираючись на засвоєні мовні норми (Голуб, Горошкіна, 2021). Варто зауважити, що учні опановують орфографічні правила відповідно до чинної редакції українського правопису, напр.: 1) написання разом складних слів з першою іншомовною частиною, що 1) визначає кількісний вияв чого-небудь (*міні-, максі-, міді-, супер-, преміум-, топ-, флеш-* тощо); б) закінчується на *о, а* у ролі сполучних голосних (*відео-, Євро-, медіа-, кіно-, фото-* тощо); 2) правопис слів з *нів* окремо, якщо це невідмінюваний числівник зі значенням «половина», що поєднується з іменником у родовому відмінку (*нів аркуша, нів України*); 3) напи-

сання разом і з великої літери складного слова *Святвечір*, співвідносного з обрядовою назвою *Святий вечір* тощо.

Посутній пласт орфографічних правил здобувачі базової середньої освіти засвоюють, вивчаючи самостійні і службові частини мови та орфограми, властиві кожній з них. Тему «**Морфологія. Орфографія**» учні розглядають упродовж навчання в 6–7 класах. Шестикласники починають з іменних частин мови, зосереджуючись не лише на загальному значенні, морфологічних ознаках, синтаксичній ролі, особливостях словозміни різномовних слів, але й водночас опрацьовуючи правила їх правопису. Модельні навчальні програми пропонують такий обсяг орфографічних знань: а) **іменник**: велика буква та лапки у власних назвах; букви *-а (-я)*, *-у (-ю)* в закінченнях родового відмінка однини іменників чоловічого роду другої відміни; особливості написання іменників у кличному відмінку; написання й відмінювання чоловічих і жіночих прізвищ, імен по батькові; *не* з іменниками; правопис складних іменників; б) **прикметник**: написання *не* з прикметниками; написання *-н-* і *-нн-* у прикметниках; написання складних прикметників разом і з дефісом; в) **числівник**: *ь* на кінці числівників і перед закінченням у непрямих відмінках; роздільне написання складених числівників; написання разом порядкових числівників з *-сотий*, *-тисячний*, *-мільйонний*; г) **займенник**: написання разом і з дефісом неозначених займенників; правопис заперечних займенників; написання займенників з прийменниками. Вивчаючи закономірності словозміни іменників, прикметників, числівників, займенників, школярі вправляються й у написанні їх відмінкових закінчень.

У 7 класі вивчення української мови починається з теми «Літературна норма української мови», тож учні розглядають типи норм, усвідомлюють необхідність дотримання чинних норм та вчаться помічати порушення їх. Засвоївши поняття «орфографічна норма», семикласники вдосконалюють орфографічну компетентність, студіюючи інші частини мови, зокрема: а) **дієслово**: букви *е*, *и* в особових закінченнях дієслів І і II дієвідмін, *не* з дієсловами; правопис *-ться*, *-шся* в дієсловах; правопис відмінкових закінчень дієприкметників; правопис суфіксів дієприкметників; *-н-* у дієприкметниках та *-нн-* у прикметниках дієприкметникового походження, *не* з дієприкметниками і з дієприслівниками; б) **прислівник**: букви *-н-* та *-нн-* у прислівниках; *не* і *ні* з прислівниками, *и* та *і* в кінці прислівників, правопис прислівників на *-о*, *-е*, утворених від прикметників і дієприк-

метників, написання прислівників окремо, разом, з дефісом, написання прислівникових словосполучень типу *раз у раз*, *з дня на день*; в) правопис похідних **прийменників** разом, окремо, з дефісом; г) написання **сполучників** разом та окремо; г) правопис **часток** *не* і *ні* з різними частинами мови, написання часток *-бо*, *-но*, *-то*, *-от*, *-таки*; д) дефіс у **вигуках**. Ретельне вивчення особливостей правопису різних частиномовних слів спрямоване на формування в учнів умінь записувати їх правильно, пояснювати написання відповідними правилами, застосовувати знання правил орфографії для вдосконалення власного писемного мовлення, дотримуючись орфографічних норм у процесі вибору мовленнєвих засобів, самостійно помічати і виправляти допущені в тексті помилки з урахуванням засвоєних орфограм.

Формування навичок грамотного письма, безперечно, уможлиблює наполеглива й цілеспрямована робота учителя й учня, оптимальне поєднання різних форм, методів, прийомів і засобів навчання. Чинна програма з української мови для 5–9 класів пропонує в освітньому процесі застосовувати такі види навчальної діяльності з орфографії: а) **пізнавальна діяльність** – пояснення й застосування правил написання слів; добір прикладів застосування орфографічних правил у житті людини; виявлення проблемних ситуацій, спричинених орфографічними помилками; виконання завдань, що передбачають використання орфографічного словника тощо; б) **текстова діяльність** – виявлення слів, у яких різняться вимова й написання; редагування речень і текстів, у яких допущено орфографічні помилки; складання й оформлення власного висловлення згідно з ustalеними орфографічними нормами; аналіз у тексті дотримання орфографічних і граматичних норм (Українська мова. 5–9 класи, 2017). Така навчальна діяльність стимулює здобувачів освіти застосовувати орфографічні знання на практиці, вдосконалювати навички самоконтролю, розвиває орфографічну пильність.

Чинні модельні навчальні програми з української мови для 5–6 класів НУШ рекомендують ширший перелік видів навчальної діяльності на уроках української мови для набуття орфографічної компетентності. З-поміж них чимало традиційних: визначення в слові орфограм, обґрунтування правильного написання слова, записування правильно слів з вивченими орфограмами; розпізнавання в текстах слів з указаними орфограмами; добирання прикладів з тією самою орфограмою; складання і проведення словникових диктантів, в т.ч. для взаємоперевірки; виправлення орфо-

графічних помилок; колективне редагування написаного; робота з орфографічним словником. Натомість фіксуємо чимало новітніх методів, що, безперечно, зацікавлять школярів, стимулюватимуть їх до активної пізнавальної діяльності, як-от: складання «хмари слів» на вивчену орфограму; ігри зі словами (наприклад добирання слів, відгадування, вікторини тощо); підготовка відеопам'ятки (постер, слайди, відеоролик, схема) для соцмереж про написання префіксів, вживання апострофа чи м'якого знака; виконання проєкту (складання коміксу, казки, плакату, розроблення макету вебсторінки, презентації на тему, пов'язану з орфографією). Інтерактивні методи навчання орфографії дають змогу вчителю організувати й реалізувати освітній процес цікаво, ефективно й результативно, стимулюють творчу активність школярів, розвиток їх таланту і лінгвокреативних здібностей.

Висновки. Орфографічна грамотність учнів тісно пов'язана із засвоєнням лінгвістичної теорії, усвідомленням взаємозв'язку орфографічних явищ із базовими термінопоняттями кожного з вивчуваних розділів мови. Орфографічна компетентність здобувачів базової середньої освіти на уроках української мови виформовується передусім у 5–7 класах у ході розосередженого опанування орфографічних правил під час вивчення фонетики, морфеміки, словотвору й морфології. Відомості з цих розділів мовознавства слугують

основою для усвідомлення й засвоєння школярами орфографічних норм. Оскільки у 8 і 9 класах учні детально вивчають синтаксис, то робота над удосконаленням їх орфографічної грамотності продовжується на уроках повторення і узагальнення вивченого на початку і наприкінці кожного року навчання. Опираючись на здобуті орфографічні знання учнів, їх уміння обґрунтовувати написання слів, вироблені навички грамотного письма, навчальна програма рекомендує працювати над основними правилами правопису (за вибором учителя), зосередившись на таких видах діяльності: написання речень (текстів) з поясненням правопису слів; редагування словосполучень і речень, у яких допущено граматичні помилки. Така підсумкова робота, спрямована на удосконалення, корекцію й закріплення правописної грамотності учнів, передбачає глибоке осмислення базових понять розділу, як-от: орфографічне правило, орфограма (буквена / небуквена), орфографічна норма, орфографічна помилка, орфографічний словник, орфографічні знання, уміння і навички.

Перспективу подальших наукових спостережень відкриває аналіз ефективних традиційних та інноваційних методів і прийомів навчання орфографії на уроках української мови, що їх практикують у Новій українській школі, а також специфіка узагальнення й вдосконалення орфографічної компетентності учнів у практиці профільної школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Голуб Н. Б., Горошкіна О. М. Модельна навчальна програма «Українська мова. 5–6 класи» для закладів загальної середньої освіти. 2021. URL: https://osvita.ua/doc/files/news/830/83074/Ukr_mova_5-6-kl_Holub_Horoshkina_14_07_1_1.pdf
2. Голуб Н. Б., Горошкіна О. М. Українська мова: Підручник для 5 класу. 2022. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/1649-ukrmovala-5-klas-golub.html>
3. Державний стандарт базової середньої освіти: затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 р. № 898. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#n16>
4. Заболотний О. В., Заболотний В. В., Лавринчук В. П., Плівачук К. В., Попова Т. Д. Модельна навчальна програма «Українська мова. 5–6 класи» для закладів загальної середньої освіти. 2021. URL: https://osvita.ua/doc/files/news/830/83075/Ukr_mova_5-6-kl_Zabolotnyu_ta_in_14_07_1_1.pdf
5. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / за ред. М. Пентилюк. К. : Ленвіт, 2004. 400 с.
6. Олійник В. С., Іваненко В. К., Рожило Л. П., Скорик О. С. Методика викладання української мови в середній школі. К. : Вища школа, 1979. 311 с.
7. Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх закладах: модульний курс / за ред. М. І. Пентилюк. К. : Ленвіт, 2011. 366 с.
8. Рускуліс Л. Методика навчання української мови у схемах, таблицях, рисунках та коментарях: навч. посіб. Миколаїв – Одеса : Видавництво ТОВ Лерадрук, 2022. 202 с.
9. Словник-довідник з української лінгводидактики: навч. посіб. / кол. авторів за ред. М. І. Пентилюк. К. : Ленвіт, 2015. 320 с.
10. Типова освітня програма початкової освіти / під керівн. Шияна Р. Б. 3–4 клас. 2022. URL: <https://osvita.ua/school/program/program-1-4/60408/>
11. Українська мова. 5–9 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 2017. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>
12. Хом'як І. Методика формування орфографічних умінь і навичок. *Дивослово*. 2012. № 3. С. 41–50.

REFERENCES

1. Holub N. B., Horoshkina O. M. (2021). Modelna navchalna prohrama "Ukrainska mova. 5–6 klasy" dlia zakladiv zahalnoi serednoi osvity [Model educational program "Ukrainian language. 5–6 grades" for general secondary education institutions]. URL: https://osvita.ua/doc/files/news/830/83074/Ukr_mova_5-6-kl_Holub_Horoshkina_14_07_1_1.pdf [in Ukrainian].
2. Holub N. B., Horoshkina O. M. (2022). Ukrainska mova: Pidruchnyk dlia 5 klasu [Ukrainian language: Textbook for 5th grade]. 2022. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/1649-ukrmova-5-klas-golub.html> [in Ukrainian].
3. Derzhavnyi standart bazovoi serednoi osvity [State standard of basic secondary education]: zatverdzheno postanovoiu Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 30.09.2020 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#n16> [in Ukrainian].
4. Zabolotnyi O. V., Zabolotnyi V. V., Lavrynychuk V. P., Plivachuk K. V., Popova T. D. (2021). Modelna navchalna prohrama "Ukrainska mova. 5–6 klasy" dlia zakladiv zahalnoi serednoi osvity [Model educational program "Ukrainian language. 5–6 grades" for institutions of general secondary education]. URL: https://osvita.ua/doc/files/news/830/83075/Ukr_mova_5-6-kl_Zabolotnyy_ta_in_14_07_1_1.pdf [in Ukrainian].
5. Metodyka navchannia ukrainskoi movy v serednikh osvitnikh zakladakh [Methods of teaching the Ukrainian language in secondary educational institutions] / za red. M. Pentyliuk. K. : Lenvit, 2004. 400 s. [in Ukrainian].
6. Oliinyk V. S., Ivanenko V. K., Rozhylo L. P., Skoryk O. S. (1979). Metodyka vykladannia ukrainskoi movy v serednii shkoli [Methods of teaching the Ukrainian language in secondary school]. K. : Vyshcha shkola, 1979. 311 s. [in Ukrainian].
7. Praktykum z metodyky navchannia ukrainskoi movy v zahalnoosvitnikh zakladakh: modulnyi kurs [Workshop on Ukrainian language teaching methods in general educational institutions] / za red. M. I. Pentyliuk. K. : Lenvit, 2011. 366 s. [in Ukrainian].
8. Ruskulis L. (2022). Metodyka navchannia ukrainskoi movy u skhemakh, tablytsiakh, rysunkakh ta komentariakh [Methods of teaching the Ukrainian language in diagrams, tables, drawings and comments]: navch. posib. Mykolaiv – Odesa : Vydavnytstvo TOV Leradruk, 2022. 202 s. [in Ukrainian].
9. Slovnyk-dovidnyk z ukrainskoi lnhvodydaktyky [Dictionary-reference for Ukrainian language didactics]: navch. posib. / kol. avtoriv za red. M. I. Pentyliuk. K. : Lenvit, 2015. 320 s. [in Ukrainian].
10. Typova osvitnia prohrama / pid kerivn. Shyiana R. B. 3–4 klas [Standard educational program developed under the leadership of Shyian R. B. Grade 3–4]. 2022. URL: <https://osvita.ua/school/program/program-1-4/60408/> [in Ukrainian].
11. Ukrainska mova. 5–9 klasy. Prohrama dlia zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv [Ukrainian language. 5–9 grades. The program for secondary schools]. 2017. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas> [in Ukrainian].
12. Khomiak I. (2012). Metodyka formuvannia orfohrafichnykh umin i navychok [Methods of formation of spelling abilities and skills]. Dyvoslovo. 2012. № 3. S. 41–50. [in Ukrainian].